

## **O'SMIRLAR ORASIDA AGRESSIV XULQNING OLDINI OLISHDA TA'LIM VA PEDAGOGIK YONDOSHUVLARNING AHAMIYATI**

**Nishanbayeva Odina Xikmatillayevna**

[nishanbaevaodina14@gmail.com](mailto:nishanbaevaodina14@gmail.com)

Xalqaro Nordik Universiteti

Pedagogika va Psixologiya yo'nalishi

2-kurs magistranti

**Annotatsiya:** Ushbu maqola o'smirlar orasida agressiv xulq-atvorning oldini olishda ta'lim muassasalari va pedagogik yondoshuvlarning muhim rolini o'rganadi. Maqolada agressiyaning psixologik va ijtimoiy omillari tahlil qilinadi hamda o'smirlarning agressiv xatti-harakatlarini kamaytirishga qaratilgan samarali ta'limiy strategiyalar va pedagogik usullar ko'rib chiqiladi. Maktab muhitida ijobiy munosabatlarni shakllantirish, empatiya ko'nikmalarini rivojlantirish, nizolarni konstruktiv hal etishga o'rgatish, xulq-atvor qoidalarini aniq belgilash va ularga rioya qilishni ta'minlash, shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Maqola o'smirlar orasida agressiyaning oldini olish bo'yicha amaliy tavsiyalar va pedagogik amaliyotlar uchun yo'nalishlar beradi.

**Kalit so'zlar :** O'smirlar, agressiv xulq, oldini olish, ta'lim, pedagogik yondoshuvlar, empatiya, nizolarni hal etish, maktab muhiti, xulq-atvor qoidalari, ota-onalar bilan hamkorlik.

## **ЗНАЧЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ В ПРОФИЛАКТИКЕ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ СРЕДИ ПОДРОСТКОВ**

**Аннотация:** Данная статья исследует важную роль образовательных учреждений и педагогических подходов в профилактике

*агрессивного поведения среди подростков. В статье анализируются психологические и социальные факторы агрессии, а также рассматриваются эффективные образовательные стратегии и педагогические методы, направленные на снижение агрессивных действий подростков. Особое внимание уделяется формированию позитивных отношений в школьной среде, развитию навыков эмпатии, обучению конструктивному разрешению конфликтов, четкому определению правил поведения и обеспечению их соблюдения, а также важности сотрудничества с родителями. Статья предлагает практические рекомендации и направления для педагогической практики в области профилактики агрессии среди подростков.*

***Ключевые слова:*** учебно-познавательная деятельность, методика, развитие, общеобразовательная школа, учащиеся, английский язык, познавательные процессы, интерактивные методы, когнитивные способности.

## **THE SIGNIFICANCE OF EDUCATION AND PEDAGOGICAL APPROACHES IN PREVENTING AGGRESSIVE BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS**

***Annatation :*** This article explores the crucial role of educational institutions and pedagogical approaches in the prevention of aggressive behavior among adolescents. The paper analyzes the psychological and social factors of aggression and examines effective educational strategies and pedagogical methods aimed at reducing aggressive actions in teenagers. Special attention is paid to fostering positive relationships in the school environment, developing empathy skills, teaching constructive conflict resolution, clearly defining behavioral rules and ensuring their adherence, as well as the importance of collaboration with parents. The article offers practical recommendations and directions for pedagogical

*practice in the field of aggression prevention among adolescents.*

**Keywords:** *Adolescents, aggressive behavior, prevention, education, pedagogical approaches, empathy, conflict resolution, school environment, behavioral rules, collaboration with parents.*

**KIRISH.** O'zbekiston Respublikasida yosh avlodning har tomonlama rivojlanishi, ularning intellektual salohiyatini oshirish va zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni (2022-yil 28-yanvar) va "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmonida belgilangan vazifalar<sup>1</sup> ta'lim tizimida tub islohotlarni amalga oshirish, o'quv jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Ayniqsa, o'sib kelayotgan yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi, ularni turli xil salbiy ta'sirlardan himoya qilish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O'smirlik davri shaxsning shakllanishida muhim bosqich bo'lib, bu davrda yuzaga keladigan xulqiy buzilishlar, jumladan, agressiv xatti-harakatlar kelajakda jiddiy ijtimoiy muammolarga olib kelishi mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5975-son Farmoni (2020-yil 9-yanvar) va "Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4234-son Qarori (2019-yil 10-aprel)<sup>2</sup> kabi hujjatlar ham yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish, ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash va salbiy illatlardan himoya qilishga qaratilgan muhim qadamlardir. Shu nuqtai

---

<sup>1</sup>  
moiti.uz

<sup>2</sup> Lez.uz

nazardan, o'smirlar orasida agressiv xulqning oldini olishda ta'lim muassasalarining va pedagogik yondoshuvlarning roli beqiyosdir. Maktablar nafaqat bilim berish maskani, balki o'quvchilarning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish, ularda empatiya, o'zaro hurmat, tolerantlik kabi ijobiy xislatlarni shakllantirish markaziga aylanishi zarur. O'quv jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, interaktiv metodlardan foydalanish, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undash, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish orqali o'smirlarning o'zini o'zi boshqarish, emotsional intellektini oshirish va nizolarni konstruktiv hal etish ko'nikmalarini shakllantirish mumkin.

Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasidagi islohotlari va yosh avlodning har tomonlama rivojlanishiga qaratilgan davlat siyosatining ustuvorligini hisobga olgan holda, umumta'lim maktablarida o'smirlar orasida agressiv xulqning oldini olishda ta'lim va pedagogik yondoshuvlarning ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada o'quvchilarda ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga qaratilgan samarali pedagogik strategiyalar va amaliy tavsiyalar keltiriladi.

Magistratura mutaxassisligi ikkinchi bosqich talabalarining stajirovkaini to'g'ri tashkil qilish bo'lajak yosh mutaxassislarni real ishlab chiqarish sharoitlariga, ilmiy-tadqiqot va ilmiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Shu boisdan men Nishanbayeva Odina Xikmatillayevna Xalqaro Nordik Universiteti talabasi o'z bilim ko'nikma va malakalarimni amalyotda qo'llash va ilmiy - pedagogik faloiyatimga tayyorgarlik ko'rish, uni amalga oshirish, o'quv- metodik ishlarni tahlil qilish, natijalarni baholash bo'yicha ilmiy- amaliy ishlar oilb borish maqsadida "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazida stajirovka o'tadim. Haftaning birinchi kuni ijtimoiy xizmatlar markaziga yetib borim va maktab direktori Sh..Abduganiyev uchrashildim.

Stajirovka davomida ilmiy ish mavzusidan kelibchiqqan holda mavzuga oid nazariy ma'lumotlar o'rganildi. Xorij va O'zbekistonda shu mavzuyuzasidan tadqiqot olib borgan olimlar haqidama'lumotlar to'plandim. Inson ijtimoiy xizmatlar markazi psixologlar guruhi bosh mutaxassisining lavozim yoriqnomasi bilan tanishib chiqtim. Va direktor tamonidan menga fikr almashish uchun Shoxaziz Nigmatov biriktirildi. Agressivlikni aniqlash uchun Bassa-Darkin metodikasidan foydalandim.

Bu mavzu boyicha ilmiy ish olib borgan olimlar quyda keltirilgan:

1). **Albert Bandura:** Ijtimoiy o'rganish nazariyasining asoschisi. Banduraning fikricha, bolalar va o'smirlar agressiv xulqni kuzatish va taqlid qilish orqali o'rganadilar. Kattalar va tengdoshlarning xatti-harakatlarini kuzatish, ayniqsa, agar bu xatti-harakatlar mukofotlansa, agressiv xulqning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayonida ijobiy xulq namunalari ko'rsatish va agressiyani rag'batlantirmaslik muhim ahamiyatga ega.

2)**L.S. Vigotskiy (Л.С. Выготский):** Kognitiv rivojlanishning sotsiokultural nazariyasining asoschisi sifatida, Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" (Зона ближайшего развития - ЗБР) tushunchasi o'smirlarning ijtimoiy muhit va o'qituvchilar yordamida agressiv xulqni bartaraf etish va ijobiy xatti-harakatlarni o'rganishdagi ahamiyatini tushunish uchun muhimdir.

3)**Kenneth Dodge:** Ijtimoiy axborotni qayta ishlash nazariyasining yetakchi vakili. Dodge o'smirlarning ijtimoiy signallarni qanday qabul qilishlari va talqin qilishlari ularning xulq-atvoriga ta'sir qilishini ta'kidlaydi. Agressiv o'smirlar ko'pincha ijtimoiy signallarni dushmanona deb talqin qilishga moyil bo'ladilar va shunga mos ravishda javob qaytaradilar. Ta'lim orqali o'smirlarga ijtimoiy signallarni to'g'ri talqin qilish va muqobil javob variantlarini o'rganishga yordam berish agressiyaning oldini olishda muhimdir.

4)**Carol Gilligan:** Axloqiy rivojlanish sohasidagi tadqiqotlari bilan tanilgan. Gilligan erkaklar va ayollar o'rtasidagi axloqiy qarashlardagi farqlarni o'rgangan va "g'amxo'rlik etikasi" tushunchasini ilgari surgan. Ta'lim jarayonida

o'smirlarda g'amxo'rlik, empatiya va boshqalarga nisbatan mas'uliyat tuyg'ularini rivojlantirish agressiv xulqning oldini olishga yordam beradi.

5) **Ron Slaby:** Agressiya, zo'ravonlik va ijtimoiy rivojlanish bo'yicha mutaxassis. Slabyning tadqiqotlari o'smirlar agressiyasining turli shakllari va ularning sabablarini o'rganadi. Uning ishlari agressiyaning oldini olish uchun maktablarda ijtimoiy-emotsional o'rganish dasturlarini joriy etishning muhimligini ta'kidlaydi.

6) **A.S. Belichova (А.С. Беличева):** Ijtimoiy pedagogika sohasidagi mutaxassis sifatida, Belichova o'smirlar o'rtasida devian xulq-atvor, shu jumladan agressiya profilaktikasi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan. Uning ishlari ijtimoiy muhitning o'smir shaxsiyatiga ta'sirini o'rganadi.

7) **D.I. Feldshteyn (Д.И. Фельдштейн):** O'smir psixologiyasi bo'yicha taniqli olim. U o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari, shu jumladan, agressiya namoyon bo'lishining sabablari va oldini olish yo'llarini o'rgangan.

**Xulosa.** Bugungi kunda o'smirlar orasida agressiv xulqning oldini olish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu mavzuni o'rganishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar ta'lim muassasalari va pedagogik yondashuvlarning bu jarayonda muhim o'rin tutishini ko'rsatadi.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'smirlar agressiyasining ildizlari nafaqat individual psixologik omillarga, balki ijtimoiy muhit, oilaviy tarbiya, tengdoshlar ta'siri va ommaviy axborot vositalarining ta'siriga ham borib taqaladi. Shuning uchun ham agressiv xulqning oldini olish kompleks yondashuvni talab etadi, bunda ta'lim tizimi markaziy o'rinni egallaydi.

Ta'lim muassasalarida yaratilgan ijobiy muhit, o'quvchilarda empatiya, o'zaro hurmat, tolerantlik kabi ijobiy fazilatlarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik strategiyalar, nizolarni konstruktiv hal etishga o'rgatish, xulq-atvor qoidalarini aniq belgilash va ularga rioya qilishni ta'minlash o'smirlar orasida

agressiyaning kamayishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, taniqli olimlarning nazariyalari, jumladan Albert Banduraning ijtimoiy o'rganish nazariyasi, Kenneth Dodge'ning ijtimoiy axborotni qayta ishlash nazariyasi, Daniel Golemaning emotsional intellekt nazariyasi va boshqalar o'smirlar agressiyasining mexanizmlarini tushunish va uni oldini olish bo'yicha samarali pedagogik amaliyotlarni ishlab chiqish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o'smirlar orasida agressiv xulqning oldini olishda ta'lim va pedagogik yondoshuvlar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ta'lim tizimida olib boriladigan maqsadli, tizimli va kompleks chora-tadbirlar yosh avlodning sog'lom va barkamol rivojlanishiga, jamiyatda tinchlik va barqarorlikning ta'minlanishiga xizmat qiladi.

### **ADABIYOTLAR RO'YXATI**

1. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
2. Dodge, K. A. (1993). Social-cognitive mechanisms in the development of conduct disorder. *Development and Psychopathology*, 5(1-2), 193-210.
3. Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press.
4. Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. Bantam Books.
5. Slaby, R. G., & Guerra, N. G. (1988). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: I. Assessment. *Developmental Psychology*, 24(4), 580.<sup>1</sup>
6. Vigotskiy, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
7. Belichova, A. S. (1999). *Osnovy sotsial'noy profilaktiki deviantnogo povedeniya nesovershennoletnix*. Moskva. (Беличева, А. С.

- (1999). *Основы социальной профилактики девиантного поведения несовершеннолетних*. Москва.)
8. Feldshteyn, D. I. (2004). *Psixologiya vzrosleniya: strukturno-soderjatel'nye xarakteristiki razvitiya lichnosti na rubeje detstva i yunosti*. Moskva. (Фельдштейн, Д. И. (2004). *Психология взросления: структурно-содержательные характеристики развития личности на рубеже детства и юности*. Москва.)
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida".
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 9-yanvardagi PF-5975-son Farmoni "Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 10-apreldagi PQ-4234-son Qarori "Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".